

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

УДК 347.736:341.24:340.134

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.22>

ПРЕВЕНТИВНА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ТА РАННЄ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ: ДОСВІД КРАЇН БАЛТІЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Синегубов Олег Васильович,

доктор юридичних наук, доцент
голова Харківської обласної військової адміністрації

У статті здійснено характеристику процедур превентивної реструктуризації та інструментів раннього попередження неплатоспроможності в окремих країнах-членах Європейського Союзу, що представляють схожі правові системи. Дослідження фокусується на імплементації Директиви (ЄС) 2019/1023, яка змінила європейський підхід з ліквідаційних процедур на превентивні заходи, спрямовані на збереження життєздатного бізнесу та робочих місць. Розглянуто правове регулювання процедур неплатоспроможності Хорватії, Угорщині, Румунії, Болгарії, Латвії, Литви та Естонії. Проаналізовано адаптацію положень європейського законодавства кожної країни, зокрема, досліджуються критерії визначення «ймовірності неплатоспроможності», механізм раннього попередження (зокрема й цифрові платформи та консультаційні послуги), особливості мораторію, критерії формування класів кредиторів та голосування за план реструктуризації. Приділено увагу механізму "cross-class cram-down", що дозволяє долати незгоду окремих класів кредиторів. Досліджено баланс між принципом «боржник у володінні» та рівнем судового втручання в кожній юрисдикції. Виявлено, що попри спільну мету гармонізації, існують значні відмінності в ступені гнучкості позасудових механізмів та доступності превентивних процедур, особливо для ММСП. Результати дослідження мають значну теоретичну та практичну цінність для відстеження еволюції правового регулювання неплатоспроможності, визначення універсальних та особливих національних інструментів, найбільш ефективного досвіду подолання фінансових труднощів та неплатоспроможності, які можуть бути враховані при реформуванні українського законодавства в контексті євроінтеграції.

Встановлено, що країни Центрально-Східної Європи та Балтії, на відміну від країн Західної, Північної та Південної Європи, здійснювали імплементацію Директиви без сформованих традицій ринкової культури превентивної реструктуризації. Це зумовлює необхідність подальшої апробації та оцінки проведених реформ для визначення ефективних шляхів гармонізації європейського законодавства з урахуванням національних особливостей постсоціалістичних правових систем.

Ключові слова: превентивна реструктуризація, раннє попередження неплатоспроможності, ймовірність неплатоспроможності, Директива (ЄС) 2019/1023, "cross-class cram-down", «боржник у володінні», гармонізація законодавства ЄС.

Sinegubov Oleg. Preventive restructuring and early warning of insolvency: experience of the Baltic and Central-Eastern European countries

The article examines early warning tools for insolvency in selected European Union member states representing similar legal systems. The research focuses on the implementation of Directive (EU) 2019/1023, which shifted the European approach from liquidation procedures to preventive measures aimed at preserving viable businesses and employment. The study analyzes the legal regulation of insolvency procedures in Croatia, Hungary, Romania, Bulgaria, Latvia, Lithuania, and Estonia. The adaptation of European legislation provisions by each country is examined,

specifically investigating the criteria for determining "likelihood of insolvency", early warning mechanisms (including digital platforms and advisory services), moratorium features, criteria for forming creditor classes, and voting on restructuring plans. Particular attention is paid to the "cross-class cram-down" mechanism that enables overcoming resistance from individual creditor classes. The balance between the "debtor in possession" principle and the level of judicial intervention in each jurisdiction is investigated. Despite the common harmonization objective, significant differences exist in the degree of flexibility of out-of-court mechanisms and accessibility of preventive procedures, particularly for micro, small, and medium-sized enterprises (MSMEs). The research findings have substantial theoretical and practical value for tracking the evolution of insolvency law regulation, identifying universal and specific national instruments, and determining the most effective experience in overcoming financial difficulties and insolvency that may be considered when reforming Ukrainian legislation in the context of European integration.

It has been established that Central and Eastern European and Baltic countries, unlike Western, Northern, and Southern European countries, implemented the Directive without established traditions of market culture for preventive restructuring. This necessitates further testing and evaluation of the reforms undertaken to determine effective paths for harmonizing European legislation while considering the national characteristics of post-socialist legal systems.

Key words: preventive restructuring, early warning of insolvency, likelihood of insolvency, Directive (EU) 2019/1023, cross-class cram-down, debtor in possession, harmonization of EU legislation.

Постановка проблеми. Зміцнення економічної стабільності в Європейському Союзі вимагають наявності ефективних правових механізмів для подолання фінансових труднощів для підприємництва. Усвідомлюючи, що добросовісні підприємці, які опинилися в скрутному фінансовому становищі, повинні мати можливість реструктурувати свої борги на ранній стадії, Європейський Союз спрямовує зусилля на гармонізацію законодавства у цій сфері. Директива (ЄС) 2019/1023 [1] запропонувала систему інструментів, що мають на меті зменшити негативний вплив ліквідаційних процедур, запобігти банкрутству та сприяти відновленню життєздатних суб'єктів підприємницької діяльності. Директивою (ЄС) 2019/1023 було зміщено акценти у праві неплатоспроможності у бік порятунку бізнесу, переорієнтовано європейський підхід на систему превентивних заходів, що також покликані сприяти ефективному врегулюванню проблемних кредитів, що є важливим для стабільності банківського сектору та реалізації концепції Союзу ринків капіталу.

Дослідження різних підходів до правового регулювання процедур, спрямованих на стабілізацію становища підприємництва в країнах-членах ЄС зумовлена необхідністю транскордонного співробітництва, гармонізації європейського законодавства та євроінтеграційними прагненнями України. У цьому контексті особливу увагу

привертає досвід країн Центральної та Східної Європи та Балтії, правові та економічні системи яких формувалися у схожих умовах під впливом Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин та Варшавського договору. Зокрема дослідження інструментів раннього попередження та превентивної реструктуризації у Хорватії, Угорщині, Румунії, Болгарії, Латвії, Литві та Естонії має значення з огляду на спільний постсоціалістичний спадок цих держав, а досвід реформ дає можливість простежити динаміку законодавства у сфері неплатоспроможності, виявити певні виклики та досягнення у впровадженні західноєвропейських рамок, визначити найбільш ефективні засоби з метою адаптації до правової системи України. Також приналежність цих країн до континентальної правової сім'ї, зважаючи на певні особливості (класична континентальна традиція у Хорватії, Угорщині, Румунії, Болгарії та германський вплив у Латвії, Литві та Естонії), створює методологічні передумови для коректного порівняльного аналізу. Це дозволяє виявити універсальні принципи імплементації європейських стандартів превентивної реструктуризації та специфічні національні особливості їх правового втілення.

Правове регулювання процедур запобігання неплатоспроможності та раннє втручання стало предметом дослідження вітчизняних науковців, зокрема й у контексті

транспонування Україною Директиви (ЄС) 2019/1023. Цьому присвячені роботи дослідників Б. Басули [2], В. Крикуна, В. Дерлюка [3], М. Максименцева [4], Р. Полякова [5], В. Радзивілюк [6]. В. Крикун, В. Дерлюк, узагальнюючи стан гармонізації законодавства країн ЄС про неплатоспроможність, звертають увагу, що уніфікація європейського права неплатоспроможності відбувається в умовах слідування певним мінімальним вимогам, зокрема щодо превентивних заходів, при виборі способів імплементації тягне за собою різні правові рішення, що свідчить про системні розбіжності в національних підходах до співвідношення інтересів боржників і кредиторів [3, с. 88]. Водночас законодавство країн з постсоціалістичним минулим, яким регулюються процедури подолання фінансових труднощів суб'єктів підприємницької діяльності у зв'язку з транспонуванням Директиви (ЄС) 2019/1023, в українській науці не було предметом дослідження, окрім Польщі та Чехії [7], законодавство про неплатоспроможність яких раніше було проаналізовано автором цього дослідження. Це зумовлює необхідність детального аналізу національних особливостей правових систем зазначених країн Центрально-Східної Європи, балтійських країн, для кращого розуміння того, яким чином загальні принципи та механізми європейського законодавства можуть бути інтегровані в різні національні правові системи.

Метою статті є характеристика превентивної реструктуризації та інструментів раннього попередження неплатоспроможності в країнах-членах ЄС Центрально-Східної Європи та Балтії, зокрема у Хорватії, Угорщині, Румунії, Болгарії, Латвії, Литві, Естонії, підходів цих країн до транспонування Директиви (ЄС) 2019/1023 та порівняльно-правова характеристика регулювання відповідних процедур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хорватія. У Хорватії процедури неплатоспроможності регулюються Законом «Про банкрутство» [8] (далі – Закон). Реформування процедур неплатоспроможності відбувалось наступним чином: у 2012 році введено процедуру досудового

врегулювання, у 2015 – покращено процедури реструктуризації та встановлено раннє попередження неспроможності, у 2017 та потім у 2022 роках до закону внесено зміни, відповідно до яких державі надано право брати контроль над управлінням компанією, яка має стратегічне значення для національної економіки та знаходиться у складному фінансовому становищі, а також розширено можливості реструктуризації для боржника (впроваджено нові інструменти превентивної реструктуризації, додаткові засоби захисту, спрощено процедуру досудової реструктуризації), посилено гарантії кредиторів, оптимізовано процедурні аспекти, зокрема завдяки цифровізації, та загалом адаптовано процедури до Директиви ЄС 2019/1023 [9]. Унаслідок транспонування Директиви ЄС 2019/1023 та тривалих реформ процедури неплатоспроможності у Хорватії диференціюються на процедури до банкрутства та процедури банкрутства. Відповідно до європейських рамок реструктуризації Закон включає положення, якими визначено інструменти раннього попередження. Відповідно до ст. 7 «а» за порядок публікації відповідної інформації відповідальними є Міністерство юстиції, Міністерство фінансів та Міністерство підприємництва та ремісництва. Зокрема боржникам має забезпечуватись чітка та прозора система раннього попередження обставин, що можуть призвести до неминучої (загрози) неплатоспроможності, насамперед у випадку нездійснення певних видів платежів. Боржники можуть користуватися консультативними послугами, які надають державні або приватні організації, з метою розробки стратегії, яка сприятиме уникненню неминучої неплатоспроможності, якою відповідно до п. 1 ст. 4 Закону є стан, коли заявник визначає ймовірність, що боржник не зможе виконувати свої зобов'язання після настання терміну виконання. Згідно з п. 2 ст. 4 Закону неминуча неплатоспроможність презюмується у випадках, коли: боржник у Реєстрі підстав для платежу, який веде Фінансове агентство Хорватії, має одну або більше зареєстрованих невиконаних підстав для платежу; понад тридцять днів запізнюється з виплатою заробітної плати працівнику; протягом тридцяти

днів з дня виникнення зобов'язання виплати заробітну плату не сплачує внески та податки з заробітної плати.

Окрім консультацій відповідно до п. 3–5 ст. 7 «а» Закону встановлено різні способи інформування про інструменти раннього попередження неплатоспроможності. Наприклад, роботодавці щорічно мають інформувати працівників про новини щодо системи раннього попередження, процедур реструктуризації, списання боргів, що є важливим внутрішнім засобом сприяння ранньому виявленню фінансових труднощів суб'єктів підприємництва. Важливою є публічність актуальної інформації про інструменти раннього попередження та реструктуризації боргу, що має бути доступна на вебсайті Електронної ради судів у зручній для користувачів формі [10]. Окреме значення надається розміщенню інформації про зміст та методи складання планів реструктуризації, особливо тих, що спеціально адаптованих до потреб мікро-, малого та середнього підприємництва. За інструменти раннього попередження для суб'єктів малого підприємництва відповідальне Міністерство підприємництва та ремісництва.

Закон Хорватії диференціює превентивну та ліквідаційну процедури на основі різного ступеню фінансових труднощів боржника. Превентивна може бути ініційована за наявності неминучої неплатоспроможності, яка визначається за альтернативними критеріями, зазначеними вище відповідно до ст. 4 Закону. Процедура банкрутства може бути відкрита за наявності однієї з трьох підстав: неминучої неплатоспроможності, неплатоспроможності або надмірної заборгованості. Неплатоспроможність встановлюється за більш жорсткими критеріями, включаючи наявність у Реєстрі зобов'язань із прострочкою виконання понад шістдесят днів або невиклату трьох послідовних заробітних плат працівникам. Надмірна заборгованість визначається як ситуація, коли активи боржника-юридичної особи більше не покривають існуючі зобов'язання (ст. 7 Закону). Отже, розмежування між превентивною та ліквідаційною процедурами здійснюється за часовими ознаками, що відображає європейський підхід поступового погіршення

фінансового стану як критерію вибору відповідної процедури.

Законом врегульовано ситуацію, коли одночасно подано заяви про відкриття різних процедур неплатоспроможності, зокрема боржником та кредитором. Згідно п.7 ст. 16 Закону судом розглядає їх у межах єдиного провадження та приймає спільне рішення. Водночас відповідно ст. 15 Закону, якщо розпочато провадження до банкрутства, то до його завершення провадження у справі про банкрутство не може бути розпочато, і навпаки – якщо розпочато провадження у справі про банкрутство, не дозволяється відкриття превентивної процедури. При виборі між конкуруючими процедурами та ухваленні рішення про відкриття певного виду провадження суд враховує перспективу реструктуризації, життєздатність боржника, має право у разі неможливості або недоцільності реструктуризації відповідно до ст. 64 Закону перейти від превентивної процедури до ліквідаційної. Цей порядок сприяє координації між процедурами, забезпечуючи гнучкість з урахуванням ефективності та захисту інтересів кредиторів відповідно до рамок Директиви (ЄС) 2019/1023.

Законом загалом транспоновано рамки Директиви (ЄС) 2019/1023 щодо прийняття, затвердження та примусового затвердження плану превентивної реструктуризації. Прийняття рішення кредиторами щодо плану відповідно до ст. 59-59а Закону відбувається шляхом роздільного голосування у групах (класах) із подвійним критерієм схвалення та механізмом примусового затвердження. Класи кредиторів формуються за схожістю економічних інтересів: забезпечені кредитори (за умови впливу на план), незабезпечені кредитори (фінансові кредитори, постачальники, органи державної влади, працівники), акціонери і учасники (при впливі на корпоративні права), кредитори із малими вимогами; допускається створення додаткових груп за критерієм економічної подібності. План вважається прийнятим за умови, якщо у кожній групі більшість кредиторів проголосувала за план, а сума вимог «прихильників» у два рази перевищує суму вимог «противників» плану. Відповідно план потім

затверджується судом. Порядок затвердження планів реструктуризації регламентовано передбачає гнучкість коригування планів та комплексну систему судового контролю (ст. 60–61а Закону). Затвердження плану судом здійснюється за критеріями, що включають життєздатність боржника, дотримання змісту плану та процедури прийняття, визначення належного відшкодування кредиторам, заборону примусового перетворення вимог у капітал без згоди акціонерів, відсутність шкоди від нового фінансування та наявність розумних перспектив запобігання неплатоспроможності. Кредитори, боржник та акціонери можуть заперечувати проти затвердження плану у випадках його несвоечасного подання або погіршення становища порівняно з альтернативними сценаріями. Примусове схвалення за відсутності необхідної більшості кредиторів застосовується за умови згоди боржника, дотримання тесту найкращих інтересів кредиторів, справедливої участі в економічних вигодах та схвалення більшістю класів, що відповідає рамкам Директиви (ЄС) 2019/1023.

Окреме значення має надання особливого захисту кредитним установам («розлучним кредиторам») з правом відокремленого врегулювання, що відповідає можливостям виключення забезпечених вимог згідно з Директивою (ЄС) 2019/1023 [11, с. 65] (ст. 38, 49, 59 Закону). Тобто банківські установи мають пріоритетний статус відповідно до ст. 1 (5) (а) Директиви (ЄС) 2019/1023, яка дозволяє виключати забезпечені вимоги з превентивної реструктуризації. Пріоритет публічного інтересу у захисті банківської системи демонструє обґрунтований та збалансований підхід між завданнями з відновлення бізнесу та забезпечення фінансової стабільності [11, с. 78].

Угорщина. В Угорщині процедури неплатоспроможності регулювались Законом Угорщини «Про банкрутство» № XLIX 1991 року [12], який визначає два традиційні провадження: процедура банкрутства та процедура ліквідації неплатоспроможної особи. Щодо реформування законодавства про неплатоспроможність, то можна відзначити наступні етапи. У 2010 році впроваджено добровільну

(позасудову) процедуру реструктуризації для компаній, які мають фінансові труднощі, у 2018 році розвинуто ініціативу, розпочату у 2010 році щодо позасудової реструктуризації. Також у 2021 році для імплементації Директиви (ЄС) 2019/1023 ухвалено Закон «Про реструктуризацію» № LXIV (далі – Закон), який набрав чинності 1 липня 2022 року [13].

Правовий механізм неплатоспроможності Угорщини включає інструменти раннього попередження. Зокрема відповідно до § 5 Закону на онлайн-платформі, що надає урядові інформаційні послуги, повинні публікуватись інформаційні матеріали, що містять рекомендації, які сприяють розпізнаванню несприятливого майнового стану, ймовірності неплатоспроможності, особливо для мікро-, малого та середнього підприємництва, а також надаватись актуальна інформація про процедуру реструктуризації. Угорщиною дотримано рамки Директиви (ЄС) 2019/1023 для МСП і щодо доступності інформації про інструменти, і щодо спрощених вимог (§ 51 (2) та § 52 (3) Закону).

Загалом диференціація процедур неплатоспроможності в Угорщині ґрунтується на ступені фінансових труднощів, де превентивна реструктуризація застосовується при ймовірності неплатоспроможності, судова реструктуризація боргу (чи процедура банкрутства) – при фактичній неплатоспроможності, а ліквідація – при неможливості відновлення платоспроможності. Ймовірність неплатоспроможності є підставою для превентивної реструктуризації та відповідно до § 3 (1) (8) Закону є ситуацію, за якої є обґрунтовані підстави припускати, що боржник не зможе виконати свої наявні платіжні зобов'язання в строк їх погашення без вжиття додаткових заходів. Тобто вимога обґрунтованості виключає суб'єктивні припущення та зобов'язує боржника документально підтвердити відповідний стан через проміжний баланс (§ 22 (3) (b) Закону) та обґрунтування підстав (§ 12 (2) (b) Закону). Законом також встановлено виключення для запобігання зловживанням процедурою превентивної реструктуризації: наявність простроченої понад 30 днів заборгованості понад 10 % від загальних зобов'язань (§ 7 (f) Закону) або поточного виконавчого провадження.

Цей підхід дозволяє застосовувати превентивні заходи, коли бізнес ще зберігає операційну спроможність, що відповідає меті Директиви (ЄС) 2019/1023.

З метою сприяння переговорам щодо плану реструктуризації суд може за клопотанням боржника оголосити мораторій, який може бути загальним або обмеженим, умови яких докладно регулюються (§ 33–39 Закону). Водночас мораторій не блокує всі дії кредиторів, а захищає лише критично важливі відносини. Мораторій може бути скасовано, якщо кредитор доведе, що через відстрочку платежів зазнає фінансових труднощів та набуває ознак неплатоспроможним. Закон також містить обмеження доступу до мораторію для керівників, засуджених за економічні злочини протягом попередніх п'яти років. Всі рішення щодо загального мораторію автоматично публікуються в електронному Інформаційному бюлетені компаній, забезпечуючи прозорість процедур та оперативне інформування учасників ринку. У межах процедури реструктуризації керівник боржника зобов'язаний діяти в інтересах кредиторів, уникаючи необґрунтованих переваг окремих кредиторів та необґрунтованого підприємницького ризику. Це положення підтримує підхід, згідно з яким при загрозі неплатоспроможності інтереси кредиторів переважають над інтересами акціонерів (§ 12 (7) Закону).

Через добровільність процедури та систему обмеженого судового втручання, зокрема закріплену в § 5 (1)–(2), § 10 (1), § 11 (1), § 27 (1), § 28 (2), § 33 (3), § 65 (1) Закону, підтримується концепція «боржник у володінні». Йдеться про окремі судові заходи та призначення за необхідності на індивідуальній основі експерта з реструктуризації, а не повний контроль та судове управління. Експерт з реструктуризації відіграє провідну роль у процедурах відновлення платоспроможності, від нього залежить, наскільки успішною та ефективною стане процедура серед представників угорського бізнесу [14, с. 43].

Для складання плану боржник повинен зареєструвати та класифікувати за класами вимоги кредиторів, які йому відомі. Згідно з § 42 Закону встановлено чотири класи кредиторів: забезпечені вимоги

кредиторів, вимоги кредиторів, пов'язані з господарською діяльністю, інші вимоги кредиторів, вимоги кредиторів від угод у сфері інтересів боржника. Голосування за план реструктуризації відбувається за принципом подвійної більшості в межах кожного з чотирьох класів кредиторів: план вважається прийнятим, якщо в кожному класі за нього проголосувала проста більшість кредиторів за кількістю та кваліфікована більшість 75 % за розміром вимог (§ 52 (2) Закону). Переговори та прийняття планів регламентується § 48–53 Закону. Для МСП передбачено спрощені вимоги, зокрема відповідно до § 52 (3) Закону план реструктуризації вважається прийнятим, якщо в класі «пов'язаних кредиторів» план підтримує лише одна третина кредиторів за кількістю (замість звичайної більшості) за умови, що ці кредитори мають більшість голосів у цьому класі. Відповідно до § 62–63 Закону примусове схвалення плану судом здійснюється за підтримки більшості класів, включаючи принаймні один забезпечений або старший клас. Це положення створює додаткові стимули для переговорів. Також діє правило абсолютного пріоритету, згідно з яким молодші класи не можуть отримувати виплати, поки вимоги старших класів не задоволено повністю. Законодавством Угорщини передбачено захист нового фінансування, проміжного фінансування та інших операцій, пов'язаних з реструктуризацією, що полягає у тому, що відповідні правочини не можуть визнаватись недійсними в разі подальшої неплатоспроможності боржника (§ 65 Закону).

Загалом положення Закону були оцінені угорськими дослідниками позитивно, особливо з урахуванням того, що традиційні процедури банкрутства в Угорщині функціонують неефективно та є непопулярними. Це підтверджується високими показниками неплатоспроможності: за даними Центрального статистичного управління (2022 рік), щорічно ліквідується близько 67 000 підприємств без правонаступника (10 % від діючих), а трирічна виживаність складає 58,6 %, що є нижчим показником за загальноєвропейські [15, с. 7], а превентивна реструктуризація є гнучкою процедурою, яка переважно контролюється боржником. Перевагою для боржника

порівняно з позасудовою реструктуризацією ("reorganizáció" чи реорганізація), що базується виключно на договорі, може бути судове схвалення плану реструктуризації з примусовою силою угоди, що поширюється на різні класи кредиторів. Таким чином можна уникнути ситуації, яка часто спостерігається, коли один кредитор перешкоджає успішному продовженню діяльності боржника. Також на практиці процедура реорганізації як добровільний тимчасовий захід, уведений як відповідь на пандемію COVID-19, не набула поширення та припинила свою дію. Загалом угорські дослідники відзначають, що угорська модель є диференційованою системою захисту боржників, що забезпечує відновлення операційної спроможності підприємництва, надає вибір між реструктуризацією та ліквідацією [16, с. 136–137].

Румунія. Процедури неплатоспроможності Румунії регулюються Законом «Про запобігання неплатоспроможності та процедури неплатоспроможності» № 85 від 25 червня 2014 року [17] (далі – Закон), який передбачає два види реструктуризації чи процедури превентивного, добровільного врегулювання (угода про реструктуризацію та врегулювання з кредиторами), які є добровільними та направлені на недопущення неплатоспроможності, та реорганізації та ліквідації. Крім того у ст.ст. 3, 5.1–5.4 Закону в редакції 17.07.2022 передбачено заходи раннього попередження, що відповідають рамкам Директиви (ЄС) 2019/1023. Суб'єкти підприємницької діяльності, визначені як «фахівці» (фізичні особи-підприємці, особи вільних професій (адвокати, лікарі, архітектори тощо щодо їхньої комерційної діяльності) та юридичні особи комерційного типу за винятком фінансових установ та освітніх закладів), отримують автоматизовані сповіщення через веб-платформу або автоматизовану систему електронного зв'язку, розроблену Міністерством фінансів чи Національним агентством з питань фіскального адміністрування щодо заборгованості перед бюджетом, що регулюються Податковим процесуальним кодексом. Міністерство підприємництва та туризму відповідає за розміщення на вебсайті детальної інформації про раннє попередження, показники для діагностики

фінансового стану, тощо, телефонну лінію консультацій для оцінки бізнесу та доступу до рішень відновлення, а також можливість створення мережі консультантів і наставників, залучених із приватного сектору. Фізичні або юридичні особи, які отримали попередження, можуть повідомити податковий орган про намір посередництва, додавши документи, що підтверджують їхнє економічне та фінансове становище. Впровадження відповідних інструментів оцінюються як такі, що здатні ефективно запобігати неплатоспроможності, зберегти довіру зацікавлених сторін, зменшити фінансові наслідки, пов'язані з процедурами неплатоспроможності, та зберегти цінність компаній, що перебувають у скрутному становищі [18].

Умовою застосування процедури угоди про реструктуризацію є скрутне становище боржника, яке відповідно до ст. 5 п. 26.2 Закону визначено здатністю виконувати свої зобов'язання у міру настання терміну їх погашення, водночас наявне тимчасове порушення діяльності, що створює реальну та серйозну загрозу майбутній здатності боржника сплачувати свої борги у міру настання терміну їх погашення без вжиття додаткових заходів. Боржник може запропонувати угоду про реструктуризацію (зміст визначено у ст. 15.2 Закону), яка складається ним разом із керуючим реструктуризацією, що призначається боржником з числа активних арбітражних керуючих (ст. 15.1 Закону). Щонайменше угода повинна містити перелік дебіторської заборгованості з ідентифікацією кредиторів, згрупованих за категоріями та поділених на вимоги, обґрунтування достатніх перспектив запобігання неплатоспроможності, запропоновані заходи реструктуризації та їх поєднання, зокрема операційну реструктуризацію, зміну структури активів чи пасивів, капіталізацію активів, обґрунтування нового фінансування, моделювання розподілу для кредиторів в альтернативному сценарії. Вимоги за заробітною платою не мають задовольнятися менше, ніж при примусовому виконанні. Після повідомлення кредиторів керуючий реструктуризацією проводить переговори з кредиторами індивідуально або шляхом скликання колективних зборів, а у разі

внесення змін до угоди процедура голосування поновлюється (ст. 15.3 Закону).

Голосування за прийняття угоди здійснюється кредиторами з постраждалими вимогами, які об'єднуються в обов'язкові групи (вимоги з переважними правами, заробітна плата, незамінні кредитори, бюджетні та інші вимоги). Угода приймається абсолютною більшістю розміру вимог у кожній категорії, при цьому утримання або відсутність голосування прирівнюється до негативного голосу, а голосування «за» не може бути відкликано (ст. 15.4 Закону). Протягом трьох днів заява подається боржником до синдикального суду з додаванням звіту керуючого, угоди та протоколу голосування, яка розглядається без виклику сторін протягом 10 днів (ст. 15.5–15.6 Закону). Суд затверджує угоду за умови схвалення всіма категоріями кредиторів, рівного ставлення в межах категорій, належного повідомлення, справедливого ставлення до неголосуючих кредиторів та достатніх перспектив запобігання неплатоспроможності та, як виняток, при схваленні більшістю груп та мінімум 30 % від загальної вартості вимог, якщо серед підтримуючих категорій є будь-яка група, крім звичайних незабезпечених кредиторів, а групи, що не підтримали, отримують більш сприятливе ставлення ніж категорії нижчого рангу (ст. 15.7 Закону). Затверджена угода є обов'язковою для всіх постраждалих кредиторів незалежно від їх голосування (ст. 15.8 Закону). Для боржників з оборотом чи валовим доходом до 500 000 євро при одноголосному схваленні плану є достатнім її затвердження керуючим без судового затвердження (ст. 15.13 Закону).

Превентивний конкордат (ст.ст. 16–37.1 Закону) є судовою процедурою, яка також доступна боржникам у скрутному становищі, за винятком тих, які протягом попередніх трьох років користувались цією процедурою з невдалим результатом або перебуває у стані неплатоспроможності (ст. 16 Закону). До суду подається заява зі звітам адміністратора конкордату про скрутне становище тощо (ст. 23 Закону). Відкриття процедури тягне автоматичний мораторій строком на 4 місяці з можливістю продовження до 12 місяців, за винятком

вимог заробітної плати (ст. 25 Закону). Протягом 60 днів адміністратор розробляє план реструктуризації за вимогами до угоди про реструктуризацію та з обов'язковою публікацією та повідомленням всіх кредиторам (ст. 24 Закону). План затверджується кредиторами за категоріями абсолютною більшістю вартості вимог у кожній категорії з можливістю застосування процедури примусового схвалення при підтримці більшістю категорій та 30 % від загального розміру вимог (ст.ст. 27–28 Закону). Затверджений план є обов'язковим для всіх кредиторів і виконується під наглядом адміністратора конкордату з поданням щоквартальних звітів (ст. 33 Закону). Щодо «боржника у володінні», підхід Директиви (ЄС) 2019/1023 підтримано через збереження права управління (ст. 6.4 (2) Закону), нагляд адміністратора (ст. 32 Закону) та обмеження лише на надзвичайні операції, а не на поточну діяльність. Інші відмінності від угоди про реструктуризацію полягають в публічності, обов'язковій судовій процедурі, більшому ступені судового втручання та контролю, автоматичному мораторії, можливості продовження терміну виконання до 60 місяців для процедур, відкритих до 2022 року (ст. 25.3–25.5 Закону).

Болгарія. У Болгарії процедури неплатоспроможності та банкрутства врегульовані у Комерційному законі у спеціальному розділі [19] (далі – Закон). У 2009 році внесено зміни з метою розширення прав забезпечених кредиторів та підвищення прозорості процедур неплатоспроможності. У 2013 році розширено підстави для початку процедури неплатоспроможності, передбачено заходи для попередження підозрілих правочинів. У 2016 врегульовано порядок превентивної реструктуризації компаній, які мають ризик неплатоспроможності. У 2023 році до Закон було зміно, зокрема з метою транспонування Директиви (ЄС) 2019/1023.

Відповідно до законодавства Болгарії процедури неплатоспроможності мають мету відновлення бізнесу з продовженням діяльності компанії або задоволення вимог кредиторів та ліквідації компанії. Для відновлення платоспроможності боржнику надається можливість скористатись процедурою

стабілізації (ст.ст. 761–800 Закону), у межах справи про банкрутство укласти позасудову угоду (ст.ст. 740–741а Закону) та скористатись відновленням (санацією) (ст.ст. 696–709 Закону).

Стабілізаційне провадження підтримує ідею раннього втручання та спрямовано на запобігання фактичної неплатоспроможності, порушенню справи про банкрутство шляхом досягнення угоди між підприємцем та його кредиторами щодо реструктуризації бізнесу (ст. 761 Закону), а відповідний критерій «безпосередньої загрози неплатоспроможності» ґрунтується на прогностичному аналізі спроможності суб'єкта підприємництва виконувати грошові зобов'язання протягом наступних 12 місяців. Відповідний підхід дозволяє ініціювати процедуру превентивної реструктуризації на більш ранніх стадіях фінансових труднощів. Поряд із доступністю встановлено перелік обмежень, що унеможливають зловживання процедурою, зокрема заборона повторного звернення до процедури стабілізації протягом трьох років (ст. 762 Закону). Болгарська модель неплатоспроможності має детальну класифікацію кредиторів для цілей голосування (ст. 789 Закону), що включає п'ять окремих класів для врахування різних економічних інтересів: забезпечені кредитори, працівники, публічно-правові кредитори, незабезпечені кредитори та пов'язані особи (ст. 766 Закону).

Реструктуризаційні інструменти є досить гнучкими. Зокрема ст. 770 Закону допускає широкий спектр можливих заходів, включаючи зміни у складі активів та пасивів, операції з відчуження майна, організаційні зміни та нове фінансування. Баланс інтересів боржника та кредиторів відображено через мінімальні стандарти захисту кредиторів, зокрема щодо задоволення не менше 50 % вимог кредиторів у разі часткового прощення боргів (за винятком пов'язаних осіб). Після відкриття провадження діє автоматичний мораторій (ст.ст. 776, 780 Закону), який не поширюється на нове фінансування та витрати, необхідні для реалізації плану стабілізації (ст. 795а Закону). З метою недопущення зловживань, зокрема мораторієм, та затягування процедур законом передбачено часові обмеження для затвердження плану: не

пізніше трьох місяців з дати початку провадження, провадження припиняється, якщо план не був затверджений судом протягом чотирьох місяців з моменту його відкриття (ст.ст. 772, 796 Закону).

План приймається кожним класом кредиторів більшістю голосів, що перевищує половину вимог у класі, за умови його прийняття щонайменше трьома чвертями кількості кредиторів у класі. Примусове схвалення плану судом без згоди всіх класів можливе за умови, якщо кредитор, який не погодився з планом реструктуризації, не отримує менше, ніж він би отримав у випадку ліквідації боржника, та абсолютного пріоритету, тобто доки всі класи кредиторів, що мають вищий пріоритет, не будуть задоволені повністю (ст. 790 Закону).

Співвідношення ролі суду, професійної підтримки та можливостей боржника є досить збалансованим. Суд наділено дискреційним повноваженням з призначення за необхідності керуючого (необхідності захисту інтересів сторін, можливості примусового затвердження плану або за вимогою торговця чи більшості кредиторів; додаткові обмеження застосовуються, якщо дії торговця можуть погіршити фінансове становище підприємства) та експерта-аудитора (ст. 772 Закону). Керуючий виконує допоміжну роль, надаючи професійну підтримку у підготовці та узгодженні плану (ст. ст. 782–783 Закону) та контролюючи дотримання обмежень (ст. 783 Закону). Суд також може встановлювати обмеження на діяльність боржника (ст. 776 Закону), який загалом зберігає право управління бізнесом під час процедури стабілізації без заміни органів управління (доповнення фірмової назви позначкою «у стабілізаційному провадженні» (ст. 775 Закону) та йому належать основна ініціатива щодо процедури, оскільки він подає заяву та пропонує план стабілізації, широкі можливості у визначенні заходів реструктуризації, способів погашення заборгованості та умов нового фінансування (ст. 769–770 Закону). До обмежень відносяться заборона платежів за простроченими зобов'язаннями за винятком податків, заробітної плати та соціальних внесків, попередня згода керуючого на укладення певних угод

або обмеження на розпорядження окремими активами.

Поряд із превентивною процедурою стабілізації болгарське законодавство передбачає традиційні механізми відновлення фінансового становища. Процедура банкрутства, відкривається за умови неплатоспроможності чи надмірної заборгованості товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерного товариства або командитного товариства. Згідно зі ст. 607 Закону суб'єкт підприємницької діяльності вважається неплатоспроможним для відкриття провадження у справі про банкрутство, якщо не в змозі виконати свої прострочені грошові зобов'язання. Законом неплатоспроможність презюмується, якщо боржник припинив платежі. Неплатоспроможність полягає в неможливості боржника повністю погасити всі наявні зобов'язання перед кредиторами незалежно від часткового виконання окремих зобов'язань, за умови, що така неспроможність не має тимчасового характеру. Для капіталізованих товариств передбачено критерій надмірної заборгованості, яка настає, коли активи товариства недостатні для покриття всіх його грошових зобов'язань. Процедура відновлення передбачає розробку, прийняття та подання до суду для затвердження плану, який може бути запропонований з метою відстрочення, розстрочення платежів, часткового або повного прощення боргу, реорганізації підприємства або здійснення інших дій для його фінансового оздоровлення. Право на подання такого плану мають боржник, керуючий, кредитори, що володіють щонайменше однією третьою забезпечених або незабезпечених вимог, учасники чи акціонери, що володіють щонайменше однією третьою капіталу товариства-боржника, повний товариш, а також двадцять відсотків від загальної кількості працівників боржника. Строк подання плану складає два місяці з моменту оприлюднення в торговельному реєстрі ухвали суду про затвердження списку прийнятих вимог. Витрати на розробку плану відшкодовуються з майна неплатоспроможного боржника, якщо план поданий боржником або керуючим; в інших випадках – за рахунок ініціатора плану. Після подання плану суд перевіряє його відповідність

законодавчим вимогам до змісту та допускає до розгляду на зборах кредиторів.

Відповідно до ст. 740–741 Закону боржник може укласти позасудову угоду з усіма визнаними кредиторами під час провадження у справі про банкрутство. Ця угода, що має бути укладена письмово, передбачає врегулювання грошових зобов'язань. Якщо угода відповідає закону, суд припиняє провадження у справі про банкрутство. Однак, якщо боржник не виконує умов угоди, кредитори (з вимогами від 15 % загальної суми) можуть вимагати відновлення процедури банкрутства (ст. 741а Закону). У цьому випадку доводити нову неплатоспроможність не потрібно, але повторне відновлення вже не проводиться.

Латвія. У Латвії основним нормативно-правовим актом, що регулює процедуру неплатоспроможності, є Закон про неплатоспроможність [20] (далі – Закон). Закон також містить правові положення, що впливають із Директиви (ЄС) 2019/1023, та передбачає три види проваджень у справі про неплатоспроможність: провадження у справі про правовий захист (процедура реорганізації), провадження у справі про неплатоспроможність юридичної особи та провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи. У межах процедури неплатоспроможності вимоги кредиторів за зобов'язаннями боржника задовольняються за рахунок майна боржника. Проведення правового захисту здійснюються з метою відновлення здатності боржника, який має фінансові труднощі або вважає, що зіткнеться з ними, виконувати свої зобов'язання. Закон передбачає два механізми правового захисту боржників: процес правового захисту ("tiesiskās aizsardzības process") та позасудовий процес правового захисту ("ārpustiesas tiesiskās aizsardzības process"). Обидві процедури спрямовані на фінансове оздоровлення суб'єкта підприємницької діяльності, водночас суттєво розрізняються на початковому етапі, а також процедурою затвердження плану та строками.

Законодавство не передбачає чітких кількісних критеріїв для визначення «фінансових труднощів» або критеріїв їх ймовірності, що є підставами для відкриття

судом процедури правового захисту. Натомість, це оцінюється на підставі заяви боржника та наданих ним документів. Надані суду разом із планом реструктуризації дані дозволяють суду оцінити реальний стан фінансових труднощів та їх причини: опис платіжних зобов'язань боржника обґрунтування прогнозу планованих доходів та витрат протягом дії плану (п. 5, 6), опис економічної ситуації боржника та причин фінансових труднощів, обґрунтування розумних перспектив запобігання неплатоспроможності та забезпечення життєздатності підприємства (ст. 40 Закону).

Законом визначено наслідки, які автоматично настають з моменту ухвалення судом рішення про порушення справи: зупинення виконавчих проваджень, заборону для забезпечених кредиторів вимагати продаж заставленого майна, обмеження на подання нових заяв про неплатоспроможність, заборону ліквідації, а також зупинення нарахування штрафних санкцій, відсотків за договірними та податковими зобов'язаннями. Додатково забороняються дискримінаційні дії постачальників, пов'язані з початком процедури процесу. З метою сприяння середовищу для розробки та погодження плану мораторій діє протягом двох місяців з можливим продовженням до шести місяців за згодою більшості кредиторів. При процедурі позасудового правового захисту наслідки застосовуються після затвердження плану судом, що й відображає його прискорений характер (ст. ст. 37 Закону).

З метою правового захисту план реструктуризації має бути узгоджений шляхом голосування за класами двома третинами забезпечених та більшістю незабезпечених кредиторів (за розміром вимог). Відсутність відповіді кредитора протягом встановленого терміну для погодження плану презюмується як відсутність згоди. Певні особи не мають права брати участь у погодженні плану через вирішальний вплив на боржника та пов'язаність (ст. 42 Закону). Якщо план за цими критеріями не узгоджено, він затверджується лише через застосування механізму примусового схвалення. Суд затверджує план, якщо дотримано вимоги закону до його змісту та обґрунтування, способів правового захисту та захисту інтересів забезпечених кредиторів (ст.ст. 38, 40 та 41 Закону), план було

подано всім кредиторам для узгодження та ухвалено принаймні одним класом кредиторів (крім того, що не отримає задоволення вимог), дотримано найкращі інтереси кредиторів та правила абсолютного пріоритету (ст. 42 Закону). Також до затвердження плану має бути отримано висновок особи, що здійснює нагляд за процесом правового захисту, призначена судом або обрана кредиторами та боржником, про відповідність плану вимогам закону, оцінку можливості виконання плану та досягнення мети правового захисту (відновлення платоспроможності), тощо. У випадку обґрунтованих заперечень кредиторів для визначення судом спірних питань вимагається висновок присяжного ревізора (аудитора) (ст.ст. 43–43.1 Закону).

Позасудовий процес правового захисту відрізняється від судової процедури значним зменшенням судової участі на початковому етапі, що направлено на досягнення угоди поза судом між боржником та кредиторами необхідною кваліфікованою більшістю. Боржник звертається до суду вже з підготовленим та погодженим планом та необхідними документами, зокрема висновком особи, що здійснює нагляд за процесом правового захисту, та повідомленням незгодних кредиторів. Таким чином, разом із поданням до суду заяви про початок процедури, реалізуються й заходи правового захисту, а мораторій діє лише після того, як суд затвердить план заходів правового захисту (ст. 54–55 Закону).

Латвія є однією з країн, яка реалізує підхід до вирішення фінансових труднощів на ранній стадії. Зокрема у мажах проекту «Розробка інформаційних джерел для виявлення та вирішення фінансових труднощів у Латвії», розроблено план дій Міністерства юстиції для взаємодії з фізичними та юридичними особами, які потребують інформації про управління фінансовими труднощами, а також конкретні інструменти через впровадження алгоритмічної системи на офіційному веб-сайті уряду Латвії. Міністерством юстиції Латвії у 2023 році окрім розробки Плану дій щодо виявлення та вирішення фінансових труднощів запропоновано інформаційні матеріали щодо основних дії та їх послідовності для позасудової та судової процедури правового захисту [21; 22].

Литва. Процедури неплатоспроможності у Литві врегульовано Законом «Про неплатоспроможність юридичних осіб» [23] (далі – Закон). Відповідно до статистичних даних з 2015 року в Литві відбулася суттєва зміна у використанні процедур неплатоспроможності. Позасудові процедури набирають популярності, а їхня питома вага від загальної кількості процедур зростає, досягнувши понад 22 % у 2021 році. З 1 січня 2015 року було створено комп'ютерну програму для відбору адміністраторів неплатоспроможності, яку модернізували в січні 2021 року. Тому під час оцінки спеціалістами реформ висувається припущення, що динаміка відбулася у зв'язку з уникненням автоматичного призначення адміністраторів з питань неплатоспроможності через комп'ютерну програму [24, с. 5–6].

Процедура реструктуризації як одна з процедур неплатоспроможності існувала в Литві, тому внесення змін не вплинули радикально на режим відновлення неплатоспроможності. Слід наголосити на полегшенні доступу до процедури порятунку бізнесу, який тепер має надаватися й при ймовірності (загрози) неплатоспроможності, а саме: ситуації, коли існує реальна ймовірність того, що юридична особа стане неплатоспроможною протягом наступних 3 місяців (п. 7.1 ст. 2 Закону). Водночас обмеження у три місяці не надає доступу до реструктуризації на ранніх стадіях [25]. Неплатоспроможність визначається як неспроможність компанії виконувати поточні зобов'язання або ситуація, коли сума її зобов'язань перевищує вартість активів (п. 7 ст. 2 Закону).

Змінами до Закону у 2021 році також запроваджено порядок, згідно з яким Литовський гарантійний фонд надаватиме компенсацію не лише працівникам компаній-банкротів, а й працівникам компаній, що пройшли реструктуризацію [26], а також захищене нове або тимчасове фінансування [25].

Право ініціювати процедуру реструктуризації надається і керівнику компанії або іншій особі, уповноваженій установчими документами компанії, і кредиторі, прострочені вимоги якого перевищують десять мінімальних місячних зарплат (ст. 4 Закону). Таким чином, закріплено

обмеження щодо ініціювання процедури реструктуризації для кредиторів з відносно невеликими вимогами. Перед поданням заяви про реструктуризацію особа, уповноважена установчими документами боржника, або кредитор зобов'язані проінформувати контрагентів про невиконані зобов'язання. Сторони мають можливість досягти позасудової угоди щодо подолання фінансових труднощів у строк від п'ятнадцяти до тридцяти днів з дня повідомлення кредиторів (ст.ст 8–9 Закону). Водночас, як свідчить практика, кредитори в Литві не часто надають реальну підтримку компаніям, що перебувають у скрутному становищі, перетворюючи цей етап на формальну передумову для подальшого звернення до суду [27].

Заява про порушення справи про реструктуризацію повинна супроводжуватися документами, що містять інформацію про підтвердження підстав для відкриття справи про неплатоспроможність, зокрема: проект плану реструктуризації та рішення засновників боржника про його затвердження, перелік поточних платежів, пропозиції нового фінансування, дані керуючого у випадку залучення, тощо (ст. 17 Закону). Попри можливість “cross-class cram-down” у процедурі превентивної реструктуризації початкова згода засновників є обов'язковою умовою для відкриття процедури.

Критеріями відкриття провадження у справі є: неплатоспроможність або ймовірність неплатоспроможності, життєздатність компанії як можливість продовжувати свою економічну та комерційну діяльність, демонструючи потенціал для виконання зобов'язань у майбутньому, боржник не перебуває у процедурі ліквідації у межах процедури банкрутства. Компанія, яка припинила комерційну діяльність, вважається нежиттєздатною для реструктуризації та може ініціювати лише процедуру банкрутства (ст. 21 Закону) (ст. 2, 21 Закону). З дня набрання чинності рішенням суду про відкриття процедури реструктуризації починається процедура, регламентована Розділом IV Закону, включаючи автоматичний загальний мораторій з максимальним терміном шість місяців (ст.ст. 28, 110 Закону), встановлення обов'язків керівника та керуючого, підготовка та затвердження

плану реструктуризації. Під час реструктуризації директор компанії зберігає контроль над підприємством та його діяльністю, відповідаючи за виконання затвердженого плану. За відсутності спеціально призначеного керуючого директор організовує збори кредиторів, звітує про хід реалізації плану та взаємодіє з судовими органами (ст. 102–103 Закону).

Для цілей плану реструктуризації кредитори поділяються на класи забезпечених (іпотекою/заставою) та інших. Для затвердження плану є необхідним, щоб кожна група кредиторів, на яку поширюється план, проголосувала за нього більшістю понад половини суми своїх вимог. Олан також має бути затверджений учасниками юридичної особи-боржника простою більшістю (ст.ст. 106–108 Закону). Суд приймає ухвалу про затвердження плану реструктуризації протягом чотирнадцяти днів з дня подання плану реструктуризації до суду за наявності умов, визначених у ст. 111 Закону. Механізм примусового схвалення плану судом (ст. 111¹ Закону) за пропозицією кредиторів передбачає перевірку вимоги щодо змісту та строків (статті 104, 105, 110 Закону), права учасників, що не погодилися з планом, який схвалений понад двома третинами розміру вимог кредиторів у кожному класі. Якщо групи кредиторів не згодні, суд може затвердити план за пропозицією керівника або кредиторів, якщо дотримані вимоги статей 104, 105, 106, 110 Закону, план схвалено або класом забезпечених кредиторів, або іншим класом, якщо його вимоги не будуть задоволені у випадку ліквідації, план забезпечує задоволення вимог незгодних груп відповідно до черговості та пройдено тест найкращих інтересів кредиторів. План вважається затвердженим класом, якщо його підтримали кредитори з понад половиною розміру загальних вимог.

Загалом у Литві процедури раннього втручання мінімально відповідають рамкам Директиви (ЄС) 2019/1023, не пропонують додаткових процедур, сучасних засобів правового захисту, метою яких є запобігання неплатоспроможності юридичних осіб, які перебувають у скрутному фінансовому становищі, зокрема й на ранній стадії. Превентивна реструктуризація за литовським законодавством передбачає

досить сильне втручання суду, у зв'язку із чим підприємство, що має фінансові труднощі, може скористатись або процедурою, яка спрямована на ліквідацію, або публічною процедурою реструктуризації під контролем суду, яка в ситуаціях, що передують неплатоспроможності, доступна лише на дуже просунутій стадії, починаючи не раніше ніж за три місяці до настання неплатоспроможності.

Процедура правової реструктуризації Литви не пропонує гнучких позасудових механізмів, що зменшує привабливість та доступність реструктуризації, особливо для мікро- та малого підприємства. Відсутній механізм подолати незгоду кредиторів у позасудовій реструктуризації. З іншого боку, після реформ 2019 та 2021 років, режим реструктуризації набув оптимального судового втручання, передбачає інструменти, мінімально необхідні для подолання скрутного фінансового становища, і теоретично вважається значним кроком вперед до ефективних рішень для порятунку бізнесу в Литві. Однак практичний досвід застосування нової системи є обмеженим, що робить оцінку її практичного значення досить складною [27].

Естонія. Естонське законодавство, яким регулюються процедури неплатоспроможності, після COVID-19 зазнало ґрунтовних змін. На першому етапі у 2021 році змінено процедури банкрутства, на другому у липні 2022 року – процедури реструктуризації, реструктуризації боргу та неплатоспроможності фізичних осіб [28]. Чинним нормативними актами в Естонії, які визначають відповідні процедури, є Закон «Про реорганізацію» [29], Закон «Про банкрутство» [30], Закон «Про неплатоспроможність фізичної особи» [31]. В Естонії передбачено три процедури неплатоспроможності, залежно від того, чи є боржник фізичною чи юридичною особою: процедура банкрутства (і для фізичних, і для юридичних осіб), процедура реструктуризації боргу (для фізичних осіб), процедура реорганізації (для приватних юридичних осіб). Процедура реорганізації не обмежує компанії у пошуку альтернативних та неформальних способів уникнути неплатоспроможності [28].

Правом подачі заяви про початок процедури реорганізації наділений боржник

та кредитор за згодою боржника. Закон «Про реорганізацію» (далі – Закон) визначає передумови для початку процедури реорганізації, якими є ймовірність настання неплатоспроможності підприємства у майбутньому, необхідність відповідної реорганізації та те, що після реорганізації ймовірно буде забезпечено стале управління підприємством (§ 7(2) 1, § 8(1) 1 Закону). Відповідні обставини мають бути обґрунтовані у заяві про реорганізацію, разом із якою може бути поданий план реструктуризації. Оскільки Закон не містить чітких критеріїв для визначення «ймовірності неплатоспроможності», підстави оцінюються на підставі аналізу фінансового стану підприємства та інших пов'язаних обставин: фінансової звітності за попередній рік, актуального фінансового стану, прибутку, збитків, витрат та обігу грошових коштів, наявних активів та зобов'язань. На підставі відповідних даних робиться висновок про ліквідність, платоспроможність, а також рентабельність. У заяві також мають бути представлені пояснення щодо причин економічних труднощів, обґрунтування необхідності реорганізації для забезпечення сталого управління після її завершення, тому для вирішення питання про прийняття заяви судом аналізуються відповідні економічні труднощі, зокрема втрата ключових клієнтів, зміна ринкових умов, операційна неефективність чи управлінські недоліки. У заяві боржником також зазначаються його суттєві виконавчі договори та інші договори, щодо яких він бажає отримати захист, що дозволяє запобігти їх розірванню, прискоренню виконання або зміні на шкоду підприємству через наявні борги та ініціювання процедури реорганізації (§ 11¹ Закону).

Повідомлення про процедуру реорганізації публікуються в офіційному виданні [32], а консультант з реструктуризації зобов'язаний негайно повідомити кредиторів, яких стосується відкриття процедури реструктуризації, суми їхніх вимог, застави та наслідки відкриття процедури. Наслідками початку процедури реорганізації згідно з § 11 Закону, є: зупинення виконавчих проваджень, крім вимог, що виникають з трудових відносин, скасування або зміна арештів активів, за винятком

забезпечення конфіскації у кримінальних справах або вимог за трудовими правовідносинами, якщо це потрібно для реорганізації, зупинення нарахування штрафів чи пені за прострочення бюджетних, договірних зобов'язань, можливість зупинення судових проваджень за грошовими вимогами, окрім трудових, можливість зупинення інших заходів, якщо це необхідно для реорганізації. Відповідний мораторій обмежується чотирма місяцями з можливістю продовження до дванадцяти місяців, якщо це виправдано обставинами та сприяє переговорам. Суд може достроково припинити мораторій, якщо заходи не відповідають меті, завдають шкоди кредиторам або спричиняють їхню неплатоспроможність. За підприємством боржника зберігається право розпоряджатися активами з обов'язковим інформуванням радника з реорганізації про незвичайні операції.

Порядок розробки радником у співпраці з боржником та вимоги до змісту, затвердження плану досить докладно визначено у § 19-29 Закону. Узагальнено процедура полягає у з'ясуванні можливостей та джерел фінансування, проведенні переговорів з кредиторами та акціонерами щодо трансформації вимог, а також публікації повідомлення про проєкт плану та його доведення до відома зацікавлених осіб. План реорганізації має містити: перелік активів і боргів, опис економічного стану та аналіз причин необхідності реорганізації, опис очікуваного економічного стану та обґрунтування життєздатності, термін виконання, перелік та суми вимог зацікавлених осіб, класи кредиторів, опис заходів реорганізації та трансформації вимог, умови нового фінансування, оцінку вартості активів, рівень задоволення вимог у порівнянні з банкрутством, перелік кредиторів, на яких план не поширюється, вплив плану на працівників (§ 21 Закону).

Голосування за план реорганізації відбувається на зборах або без них. У голосуванні беруть участь кредитори, чиї вимоги змінюються відповідно до плану, та акціонери, інтереси яких безпосередньо зачіпаються. Вага голосу кредиторів є пропорційною сумі вимоги, акціонера – частці у капіталі. План вважається прийнятим у голосуванні без класів, якщо за нього віддано дві третини голосів кредиторів.

Якщо голосування відбувалось у класах – двома третинами всіх голосів класу (§ 24 Закону).

Механізм примусового схвалення плану реорганізації судом відбувається за умови дотримання: загальних вимог до плану (§ 28 (5) Закону); план схвалено принаймні одним класом, за винятком тих, які не отримають задоволення вимог у випадку банкрутства; принципу «рівного» ставлення, коли незгодні класи кредиторів мають отримувати не гірше, ніж інші класи того ж рівня, і краще, ніж класи нижчого рівня; жодний клас постраждалих осіб не може отримати за планом реорганізації більше, ніж загальний розмір їхніх вимог. Суд також має застосувати тест найкращих інтересів кредиторів, що гарантує незгодним кредиторам не гірше становище, ніж при банкрутстві. Суд може відступити від принципу рівного ставлення для забезпечення успішної реорганізації (§ 36 Закону). Впровадження міжкласового примусового схвалення оцінюється в Естонії позитивно і для боржників, які отримують сприятливі умови для реорганізації, і підвищує мотивацію кредиторів до співпраці та більшої підтримки реорганізації через низку гарантій захисту кредиторів [33].

Висновки. Проведене дослідження демонструє складність та неоднорідність гармонізації законодавства та транспонування Директиви (ЄС) 2019/1023 в умовах розбіжностей національних правових систем, незважаючи на те, що вони належать до однієї правової сім'ї та мають спільне соціалістичне минуле. Зокрема у Хорватії система раннього попередження має розвинену систему інформування, консультативних послуг та цифрові інструменти, чіткі критерії презумпції неплатоспроможності, інформування працівників, спеціальні програми для МСП. Водночас ризик для доступності для МСП та ефективності процедур складає залучення трьох міністерств та множинність вимог до інформування. В Угорщині створено гнучку превентивну систему з незначним судовим втручанням, забезпечується принцип «боржник у володінні», передбачено спрощені вимоги для МСП, захист нового фінансування та індивідуальний підхід до призначення

експертів з реструктуризації. Складність може становити те, що підприємництво часто обирає ліквідацію через неефективність традиційних процедур відновлення. У Румунії запроваджено дворівневу систему реструктуризації з різним ступенем судового контролю, впроваджено автоматизовані сповіщення через податкові органи та спрощені процедури для малих боржників. Складність також може створювати розподілення відповідальності між різними міністерствами. У Болгарії запроваджено прогностичний критерій загрози неплатоспроможності на дванадцять місяців, детальну диференціацію кредиторів та темпоральні обмеження для запобігання зловживань. Потенційну складність складають жорсткі вимоги до голосування у класах кредиторів за прийняття плану, хоча механізм міжкласового примусового схвалення дозволяє подолати вето незгодних класів. Латвія має судову та позасудову процедуру правового захисту з гнучкими термінами мораторію та можливістю його продовження за згодою кредиторів. Практичною складністю є покладання на судову дискрецію через відсутність чітких критеріїв, що збільшує судове втручання на етапі прийняття рішення про відкриття процедури. Литва має консервативний підхід з сильним судовим контролем, вузькими темпоральними рамками як критерій для ініціювання превентивних заходів (три місяці), що може знижувати ефективність раннього попередження та доступність процедур на початкових стадіях фінансових труднощів. Позасудовий механізм та характер позасудових переговорів не характеризуються гнучкістю. Водночас перевагу складають чіткі критерії життєздатності бізнесу, захист працівників через Гарантійний фонд, обов'язкове попереднє повідомлення кредиторів, контроль зловживань через обмеження для кредиторів з малими вимогами та згода засновників на початку процедури превентивної реструктуризації. Естонія запровадила систему з простими критеріями голосування за план, розвиненим механізмом "cross-class cram-down" та досить гнучкими критеріями ймовірності неплатоспроможності, що водночас складає ризики для зловживань процедурою

боржником. Можливість захисту суттєвих договорів боржника та професійна підтримка спеціалістів з реструктуризації, тривалий мораторій свідчить, що естонська модель реструктуризації надає значну підтримку боржникам.

Загалом якщо у порівняльно-правовому аспекті оцінити транспонування Директиви (ЄС) 2019/1023 відповідними країнами, то найбільш розвинена система раннього попередження через комплексне інформування наявна у Хорватії та через автоматизовані сповіщення – у Румунії, і найменш розвинена – у Литві та Естонії. Система раннього попередження поєднує автоматизоване сповіщення через податкові та інші органи державної влади. Щодо критеріїв ймовірності неплатоспроможності можливість найбільш раннього втручання існує у Болгарії та Естонії, а найбільш обмежені – у Литві. Мінімальне судове втручання передбачено законодавством Угорщини, а у Литві та Болгарії повноваження суду є відносно широкими. Поділ кредиторів на класи також має особливості та є найбільш диференційованим у Болгарії та Угорщині, а найпростішим – у Литві. Особливі положення для МСП, як це передбачено у Директиві (ЄС) 2019/1023, найрозвиненіші через спеціальні програми у Хорватії та спрощені вимоги голосування та обґрунтування в Угорщині. Механізм “cross-class cram-down” як необхідна умова

подолання незгоди кредиторів та одна з умов надання «перепочинку» передбачена законодавством аналізованих країн, потребує чітких критеріїв застосування та перевірки балансу інтересів боржника та кредиторів.

Проведене дослідження свідчить про нещодавню формальну імплементацію Хорватією, Угорщиною, Румунією, Болгарією, Латвією, Литвою та Естонією основних рамок, передбачених Директивою (ЄС) 2019/1023. У порівнянні з країнами Західної, Північної, Південної Європи [34; 35], які відносяться до різних правових сімей та не зазнавали переходу від планової до ринкової економіки, вже на час прийняття Директиви (ЄС) 2019/1023 мали розвинені традиції раннього втручання, десятиліття поступових реформ, інноваційні рішення. Відповідно, порівняно менший досвід ринкової культури превентивного врегулювання фінансових криз зумовлює необхідність подальшої апробації та оцінки проведених реформ з метою визначення подальших шляхів гармонізації європейського законодавства.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що на національному рівні отримані результати можуть бути використані для виявлення найбільш ефективних практик та інструментів відновлення фінансової стабільності, сприяти оцінці особливостей та ризиків транскордонної неплатоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132 (Directive on restructuring and insolvency) : European Union. Official Journal of the European Union, 26.6.2019, L 172/18. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L1023> (дата звернення: 30.04.2025).
2. Басула Б. Новий напрям гармонізації законодавства про неплатоспроможність у ЄС. *Право України*. 2024. № 7. С. 40–98. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2024_7-s4098.pdf (дата звернення: 25.06.2025).
3. Крикун В. Б., Дерлюк В. Д. Превентивна реструктуризація як правовий механізм запобігання фінансової неспроможності. *Нове українське право*. 2025. № 2. С. 88–97. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.2.11> (дата звернення: 25.06.2025).
4. Максименцев М. Г. Виклики гармонізації адміністративно-правового регулювання і попередження банкрутства і відновлення платоспроможності в ЄС: уроки для України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 5. С. 146–155. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-5-22> (дата звернення: 25.06.2025).

5. Поляков Р. Б. Порівняльно-правова характеристика досудової санації за правом України та Німеччини. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2022. № 3 (77). С. 23–40. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2022/3.pdf (дата звернення: 25.06.2025).
6. Радзивілюк В. В. Проблеми впровадження інструментів раннього попередження відповідно до Директиви (ЄС) 2019/1023. *Право України*. 2024. № 9. С. 74–86. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2024-09-074> (дата звернення: 25.06.2025).
7. Синегубов О. В. Огляд моделей правового регулювання відновлення платоспроможності в країнах ЄС. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Том 32. № 1. С. 86–116. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/article/download/oglyad-modeley-pravovogo-regulyuvannya-vidnovlennya-neplatospromozhnosti-v-krayinakh-yes> (дата звернення: 25.06.2025).
8. Stečajni zakon : pročišćeni tekst zakona № 71/15, 104/17, 36/22, 27/24 na snazi od 14.03.2024. *Portal s važećim pročišćenim tekstovima zakona*. URL: <https://www.zakon.hr/z/160/Stečajni-zakon> (дата звернення: 25.06.2025).
9. Zakon o izmjenama i dopunama Stečajnoga zakona : № 87/2023 : na snazi od 29.07.2023. *Portal s važećim pročišćenim tekstovima zakona*. URL: <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=59866> (дата звернення: 25.06.2025).
10. Obrasci za podneske. *E-Oglasne ploče sudova*. URL: <https://e-oglasna.pravosudje.hr/dokumenti/obraci#pravne-osobe> (дата звернення: 25.06.2025).
11. Bodul D., Ružić E. Pravni položaj kreditnih institucija kao privilegiranih vjerovnika u predstečajnom i stečajnom postupku. *Ekonomski Zapisi*. 2023. № 17 (1–2). 65–80. DOI: <https://doi.org/10.51650/ezrvs.17.1-2.1> (дата звернення: 29.06.2025).
12. Törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról : Törvény XLIX/1991, Magyar Országgyűlés, kihirdetett 26.09.1991. *Nemzeti Jogszabálytár*. URL: <https://njt.hu/jogszabaly/1991-49-00-00> (дата звернення: 29.06.2025).
13. A szerkezetátalakításról és egyes törvények jogharmonizációs célú módosításáról : Törvény LXIV/2021, Magyar Országgyűlés, kihirdetett 09.06.2021. *Nemzeti Jogszabálytár*. URL: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-64-00-00> (дата звернення: 05.06.2025).
14. Bodzási B. Új reorganizációs típusú eljárás a magyar jogban: a szerkezetátalakítási eljárás: Monograph. Budapest : Corvinus University of Budapest. 2022. № 1. P. 1–44. URL: <https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/7238/> (дата звернення: 29.06.2025).
15. Repisky M. Megküzdés a vállalkozói kudarccal – egy kvalitatív kutatás eredményei : doktori értekezés; témavezető Dr. habil. Málovics Éva. Szeged : Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, 2023. 226 p. URL: <https://www.proquest.com/openview/5d27cdd23a932bda56048979f3379af6/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y> (дата звернення: 29.06.2025).
16. Suri N. A. koronavírus járvány hatása a magyar fizetéseképtelenségi jog továbbfejlesztésére – áttekintés a hazai fizetéseképtelenségi eljárások hatályos rendszeréről. *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken*, 2022. P. 129–137. URL: https://www.vmtt.org.rs/mtn2020/129_137_Suri%20Noemi%20beforemazott.pdf (дата звернення: 29.06.2025).
17. Privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență: Parlamentul Lege № . 85 din 25 iunie 2014. *Portal legislativ*. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/159286> (дата звернення: 29.06.2025).
18. Sandu F. Avertizarea timpurie și mentorii insolvenței. *Universul Juridic*. 2023. URL: <https://www.universuljuridic.ro/avertizarea-timpurie-si-mentorii-insolventei/> (дата звернення: 29.06.2025).
19. Commerce Act : Promulgated State Gazette № 48/18.06.1991 : version of Mar 2025. *Българският правен портал*. URL: <https://lex.bg/laws/ldoc/-14917630> (дата звернення: 30.06.2025).
20. Maksātnespējas likums : Saeima, 2010 gada 26.jūlijā. Attēlotā redakcija: 01.06.2025. *Latvijas Vēstnesis*. URL: <https://m.likumi.lv/ta/id/214590#nb-5> (дата звернення: 29.06.2025).
21. Projekts "Informācijas avotu izstrāde finansiālo grūtību apzināšanai un atrisināšanai Latvijā". Publicēts: 07.10.2021. *Tieslietu ministrija*. URL: <https://www.tm.gov.lv/lv/projekts/projekts-informacijas-avotu-izstrade-finansialo-grutibu-apzinasanai-un-atrisinasanai-latvija> (дата звернення: 29.06.2025).

22. Maksātne spējas politika. Noderīgi materiāli, skaidrojumi. Publicēts: 13.05.2024. *Tieslietu ministrija*. URL: <https://www.tm.gov.lv/lv/noderigi-materiali-skaidrojumi> (дата звернення: 29.06.2025).

23. Juridinių asmenų nemokumo: Įstatymas: Lietuvos Respublikos, 2019 m. birželio 13 d. № XIII-2221. Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2024-08-01). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/56df69a293fa11e9aab6d8dd69c6da66/BWQDYNWYUr?jfwid=-6spz7ty7t> (дата звернення: 29.06.2025).

24. Juridinių asmenų bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų. Apžvalga sausio–rugsėjo 2021. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. 2021-11-19 № 6.13 C. 1–12. URL: [https://avnt.lrv.lt/uploads/avnt/documents/files/2021-11-02_Nemokumo%20APZVALGA_2021%20m_%20I-III%20ketv_skelbimui%20\(2\).pdf](https://avnt.lrv.lt/uploads/avnt/documents/files/2021-11-02_Nemokumo%20APZVALGA_2021%20m_%20I-III%20ketv_skelbimui%20(2).pdf) (дата звернення: 29.06.2025).

25. Bitė V., Jurgelevič M., Mogenytė V., Mulevičienė S. Implementation of the Directive on Restructuring and Insolvency: Experience of Lithuania. *Herstructuring & Recovery Online*. 31 May 2022. URL: <https://www.online-hero.nl/art/4330/implementation-of-the-directive-on-restructuring-and-insolvency-experience-of-lithuania> (дата звернення: 29.06.2025).

26. Garantinis fondas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės. *Ministerijos ir įstaigos*. URL: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialinis-draudimas/garantinis-fondas/> (дата звернення: 29.06.2025).

27. Mulevičienė S., Mogenytė V. Special issue preventive restructuring 13. The New Corporate Restructuring Regime in Lithuania. *Herstructuring & Recovery Online*. 05 Jan 2024. URL: <https://www.online-hero.nl/art/4742/special-issue-preventive-restructuring-13-the-new-corporate-restructuring-regime-in-lithuania> (дата звернення: 29.06.2025).

28. Agarmaa M., Tonisson T. Restructuring Laws and Regulations in Estonia. 15 September 2022. Restructuring Comparative Guide: 2022. URL: <https://ceelegalmatters.com/restructuring-2022/restructuring-estonia-2022> (дата звернення: 29.06.2025).

29. Saneerimiseseadus: seadus, Riigikogu, 04.12.2008. Redaktsioon jõustunud 01.01.2025. *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120062022024> (дата звернення: 29.06.2025).

30. Pankrotiseadus vastu võetud: seadus, Riigikogu, 22.01.2003, Redaktsioon jõustunud 01.01.2025. *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130112021013> (дата звернення: 29.06.2025).

31. Füüsilise isiku maksejõuetuse: seadus, Riigikogu, 01.06.2022. *Riigi Teataja*. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120062022001> (дата звернення: 29.06.2025).

32. Ametlikud Teadaanded väljaandest. URL: <https://www.ametlikudteadaanded.ee/> (дата звернення: 29.06.2025).

33. Tarmo Peterson ja Kristiina Padu: Saneerimisest võiks saada majandusraskustest väljumise kuldvõti. 30 märts 2023. *Advokaadibüroo RASK*. URL: <https://rask.ee/blogi/tarmo-peterson-ja-kristiina-padu-saneerimisest-voiks-saada-majandusraskustest-valjumise-kuldvoti> (дата звернення: 29.06.2025).

34. Синегубов О. В. Огляд моделей правового регулювання відновлення платоспроможності в країнах ЄС. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Том 32. № 1. С. 86–116. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/article/download/oglyad-modeley-pravovogo-regulyuvannya-vidnovlennya-neplatospromozhnosti-v-krayinakh-yes> (дата звернення: 29.06.2025).

35. Синегубов О. В. Реструктуризація та раннє попередження неплатоспроможності: транспонування директиви (ЄС) 2019/1023 у межах різних правових традицій країн-членів ЄС. *Нове українське право*. 2025. Вип. 2. С. 168–185. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.2.22> (дата звернення: 29.06.2025).